

Ang. utredningen Gestaltad Livsmiljö (Ku2015/02481KL)

Arkitekturakademien vilken består av arkitektskolorna vid KTH, Chalmers, Lunds universitet samt Umeå universitet har tagit del av utredningen Gestaltad Livsmiljö - förslag till ny politik för arkitektur, form och design, och lämnar härmed följande gemensamma kommentarer och synpunkter.

Allmänt

Arkitekturakademien träffas regelbundet kring frågor rörande utbildning, utvecklingsarbete samt forskning. Arkitekturakademien administrerar även gemensamt en forskarskola (ResArc) samt två större pågående forskningsprojekt ("Architecture in effect" samt "Architecture in the making"). Arkitekturakademien delar fullt ut utredningens ställningstagande kring vikten av arkitektur, form och design för samhällets kvalitativa utveckling och människors välbefinnande. En utvecklad och förbättrad politik inom området är därför både efterlängtdad och angelägen.

Utbildning och forskning

Utredningens fokusering på ett holistiskt synsätt överensstämmer mycket väl med det synsätt vi tillämpar inom utbildningen av arkitekter. Att se helheten av olika enskildheter utgör själva grunden inom arkitekturen vilken därmed påverkar såväl utbildning som forskning. Ett holistiskt synsätt kräver samverkan mellan olika kompetenser, intressenter och aktörer. Inom området gestaltad livsmiljö utgör området arkitektur, form och design både en viktig aktör och kompetens. Hur denna samverkar, och mot vilken bakgrund, denna sker blir därför en avgörande fråga om detta synsätt skall leda till framsteg och måluppfyllelse. Rörande den gestaltade verklighet vi dagligdags lever anger här utredningen särskilt behovet av en utvidgad kompetens inom arkitekturfältet (Kap. 10.4 Professionens utvidgade kunskap) till följd av den ökande komplexiteten i respektive projekt. Hållbarhetens tre "fundamenta" är här starkt bidragande men även målsättningen att involvera medborgarna i en utvidgad demokrati-process bidrar till att en ny kompetens hos arkitekter, och andra aktörer, behöver utvecklas.

Arkitekturakademien ser här ett starkt behov av att fler utbildningsplatser tilldelas arkitektskolorna med målsättningen att dessa "öronmärks" för nya tvärdisciplinära utbildningsprogram, eller motsvarande, där arkitektkompetensen sammanflätas med andra kunskapsområden inom teknik, humaniora, ekonomi och hälsa.

Arkitekturakademien önskar betona och förtydliga att vi inte tolkar utredningens inriktning mot ett holistiskt perspektiv som att detta specifikt rör områdena arkitektur, form och design. Vi ser vår kompetens som en del av en större helhet.

Av samma skäl menar Arkitekturakademien att motsvarande fokus måste ägnas tvärdisciplinära forskningsprojekt. Därför välkomnas förslaget om en särskild forskningsutlysning för området utifrån perspektivet "gestaltad livsmiljö".

Arkitektutbildningens konkurrenskraft

I utredningens avsnitt rörande området potential för export och internationell marknadsföring (Kap. 5.3.3 Stärkt svensk export av arkitektur, form och design) betonas framstegen och initiativen inom hållbar samhällsutveckling (företrädesvis stadsplanering). Samtidigt anges att endast 2% av arkitekternas samlade arbetsvolym hänför sig till tjänster utanför landet. Arkitekturakademien ser här ett samband med utbildningens tillgängliga resurser. Arkitektutbildning är i huvudsak en s.k. konstnärlig utbildning (ca. 75% av kursinnehållet). År 2007 uppdaterades tilldelningen med en s.k. "designpris-lapp" vilken i dagsläget täcker 20 % av 75 %. Den inhemska utbildningen av arkitekter är därvid starkt underfinansierad gentemot andra konstnärliga eller designrelaterade utbildningar inom landet. Detta faktum blir än mer tydligt i ett nordiskt perspektiv. Till följd av detta känner Arkitekturakademien sedan ett par år en mycket stark oro inför att kvalitativt kunna motsvara samhällets förväntningar och krav på en utexaminerad arkitekt. Målsättningen om en stärkt export inom området gör frågan än mer aktuell.

Kompetensutveckling inom området arkitektur

Arkitekturakademien läser i utredningen en vilja till att stärka kunskapen om arkitektur från medborgaren till den statliga byggherren. Detta är ytterst lovligt. Genom att erbjuda undervisning inom fältet redan på gymnasiet och tidigare kan möjligheterna för medborgaren att engagera sig i demokratiska processer kring den gestaltade livsmiljön väsentligen förbättras. En sådan åtgärd skulle sannolikt också få genomslagskraft rörande målsättningen om en breddad rekryteringsbas. I diskussionen kring statens förmåga att vara förebildlig i sina processer och resultat ges också många intressanta förslag. Tillsättande av en s.k. riksarkitekt menar Arkitekturakademien är ett sådant som bör utvecklas vidare. Här måste det understrykas att det sannolikt inte bör röra sig om en person utan snarare ett "kansli" rörande hållbar arkitektur där arkitektkompetenserna inom stadsbyggnad, landskap, byggnad och interiör behöver vara representerade. Utöver dessa bör kompetens finnas inom processhantering och projektstyrning. En mer neutral placering av denna funktion bör övervägas då den huvudsakliga arbetsuppgiften bör vara att stödja, men även att följa upp, de statliga byggnadsprojekten/byggherrarna.

Enligt Arkitekturakademins uppfattning rör frågan om staten som förebildlig inom området arkitektur dock inte endast s.k. byggnadsprojekt. Även forsknings- och utvecklingsprojekt liksom utbildning bör ingå i denna bild. Arkitekturakademien saknar idag en samordnande statlig kraft inom området och menar att en sådan roll skulle kunna axlas av ett sådant kansli. Här skulle den överordnade strategin för statens insatser inom området kunna diskuteras med olika intressenter, bl.a. med landets arkitektskolor (inkl. planering, landskapsarkitektur samt inredningsarkitektur). Inom områdena forskning- och utvecklingsarbeten kan dessa sedan vidareutvecklas till handling av Vinnova, Formas, m.fl.

Under utredningens punkter Forskning (10.6) och Konstnärligt prövande (10.7) ges insiktsfulla och ansvarstagande inspel i frågan, vilket uppskattas. Här finns en stor potential att sammanföra "akademi" och "profession". Arkitekturakademins erfarenhet är här att avståndet i verkligheten minskar mellan forskning och samhällliga verksamheter med relevans för Gestaltad livsmiljö.

Svensk arkitekturforskning är, i synnerhet efter de senaste årens fördjupning genom Formas satsning, synnerligen lämpad att samverka med såväl andra discipliner som samhällets aktörer.

Dessa nya utvecklings- och forskarmiljöer behöver, som utredningen anger, finansiellt säkerställas för att inte resultera i en engångssatsning.

Arkitekturakademien önskar i sammanhanget framhålla att just samverkan med samhällets aktörer kräver en ny sorts dynamik i forskningsfinansieringen för att kunna ge relevanta bidrag i aktuella, och ibland akuta, samhällliga frågeställningar. Här kan aspekten Konstnärligt prövande (10.7) få en förtydligad innebörd och tyngd gentemot aspekten vetenskapligt belagda fakta.

Arkitekturakademien förespråkar därför att arkitekturforskningen bättre kan erbjudas möjlighet att genomföra i tid mer begränsade insatser där tvärvetenskapliga och tillämpande inslag kan vara ett fokus.

En mycket viktig aktör i kunskapsuppbyggnaden kring området arkitektur utgörs naturligtvis även av Statens centrum för arkitektur & design (även kallat ArkDes). Dess framtida roll behandlas mer utförligt nedan.

Organisatorisk tydlighet

Utredningen föreslår vissa mer genomgripande förändringar i relation till nuvarande struktur inom fältet. Inrättandet av en s.k. riksarkitekt är en sådan vilken har nämnts och kommenterats ovan. Inrättandet av en ny myndighet, Myndigheten för Gestaltad livsmiljö, är en annan vilken i sin tur betyder att nuvarande myndighet (SCAD/ArkDes) läggs ner. Arkitekturakademin läser utredningens intentioner som att en större tydlighet i uppdrag och struktur eftersträvas. Det f.d. Arkitektur- museet, vilket erhållit ett utökat uppdrag (16 milj./år) såsom "mötesplats" för områdena arkitektur, form och design, kan genom utredningens förslag organisatoriskt åtskiljs från en mer hands-on funktion som riksarkitektens där både rådgivning och kontroll kan hänföras till arbetsuppgifterna inom den av staten initierade gestaltade livsmiljön. Arkitekturakademin välkomnar en sådan strävan. SCAD/ArkDes uppdrag har delvis varit svårt att förstå och även varit otydligt för både gemene man liksom för mer insatta personer. På senare tid har däremot verksamheten konsoliderats och utvecklats i riktning mot en starkare egen identitet varför frågan om en ytterligare omorganisation inte känns helt självklar.

Under förutsättning att den s.k. riksarkitekt-funktionen inrättas konstaterar Arkitekturakademin att staten även bör säkerställa att den också förfogar över en "fri röst" inom området. Ett museum utgör en sådan oberoende och diskuterande röst. Ett museum skall förutom att vårda ämnesområdet, bl.a. genom att handha samlingar, även inför medborgare och profession kunna exponera (ställa ut) det "ännu inte tänkta" men också kunna kritiskt granska det "redan gjorda". Denna roll ser Arkitekturakademin som en ytterst viktig del av ett demokratiskt samhälle. Vid sidan om privata aktörer, intresseorganisationer och enskilda individer behöver landet även genom staten en röst som penetrerar, diskuterar och utvecklar våra insatser rörande vår sammantagna gestaltade livsmiljö.

Arkitekturakademin ser alltså positivt på att en större tydlighet åstadkoms inom området arkitektur, form och design. I detta utgör inrättandet av en s.k. riksarkitekt (i form av t.ex. ett kansli) en fundamental pusselbit. Ett sådant kansli bör enligt Arkitekturakademin finansieras via ett flertal departement.

Sammanfattande synpunkter

- Utredningen har sammantaget många bra och lovvärda ingångar och förslag till fortsatt utveckling inom området arkitektur, form och design,
- Utredningens fokus på ett holistiskt syn- och arbetssätt generellt välkomnas liksom iakttagelsen om områdets potential att vara en proaktiv kraft redan i initiala skeden,
- Utredningens analys att staten bör vara förebildlig utifrån kvalitativa aspekter i ett hållbart perspektiv bör även omfatta mer långsiktiga strategier såsom stöd för utbildning, utvecklingsarbeten samt forskning,
- Utredningens förslag om inrättandet av en s.k. riksarkitekt bejakas men bör utvecklas till sitt innehåll och organisationstillhörighet,

- Utredningens förslag om en särskild forskningsutlysning inom området Gestaltad livsmiljö välkomnas och stämmer väl överens med insikten att ett mer tvärvetenskapligt perspektiv behöver anläggas på framtidens utmaningar,
- Utredningens analys att dagens komplexitet i frågeställningarna kräver en breddad, tvärdisciplinär, kompetens inom området välkomnas och bör resultera i att nya studieplatser inrättas med detta syfte,
- Utredningens förslag att nuvarande SCAD/ArkDes, eller en ny myndighet, väsentligen utvecklar sitt samarbete med regionala aktörer välkomnas och bör rymmas inom det utvidgade uppdraget som "mötesplats",
- Utredningens förslag kring utökat engagemang från medborgarens sida i frågor rörande vår sammantagna gestaltade livsmiljö, samt önskan om en breddad rekrytering till området, välkomnas och bör innebära att individers möjlighet att i tidig ålder införskaffa kunskaper i och om området skall stimuleras.

Arkitekturakademien önskar avslutningsvis påtala vår vilja och beredskap att bistå en ny arkitektur-, form- och designpolitik i den anda som utredningen föreslår. Arkitekturakademien är i sig ett exempel på ett opå kallat initiativ till "teamworking" inom området vilket speglar vår tro på samverkan och samarbete över gängse gränser. Vi önskar samtidigt understryka att utan erforderliga resurser kommer vi att ha liten möjlighet till måluppfyllelse avseende denna ambition och i inriktning.

2016-03-13

Chalmers Arkitektur / Fredrik Nilsson
Prefekt

Lunds universitet / Lars-Henrik Ståhl
Prefekt

Umeå universitet / Ana Betancour,
Rektor

KTH - Arkitektur/ Anders Johansson
Prodekan/prefekt

För Arkitekturakademien:

Lunds universitet / Christer Malmström
Skolchef

